

Árnesi, 1. október 2026

Mál nr: **F202609-0093**

Umhverfis- og samgöngunefnd Alþingis
Kirkjustræti
101 Reykjavík

Efni: Umsögn Skeiða- og Gnúpverjahrepps um 5. mál – frumvarp til sveitarstjórnarlaga

Sveitarstjórn Skeiða- og Gnúpverjahrepps vísar til umsagnarbeiðni umhverfis- og samgöngunefndar Alþingis vegna 5. máls á 158. löggjafarþingi, frumvarps til sveitarstjórnarlaga. Frumvarpið er endurflutt frá 157. löggjafarþingi, þar sem það var 505. mál. Skeiða- og Gnúpverjahreppur skilaði ítarlegri umsögn um það mál þann 20. mars 2026 og kom jafnframt sjónarmiðum sínum á framfæri við umhverfis- og samgöngunefnd við meðferð málsins.

Sveitarstjórn Skeiða- og Gnúpverjahrepps fagnar því að frumvarpið hafi verið tekið til frekari skoðunar. Við samanburð á núverandi frumvarpi og því frumvarpi sem lagt var fram á síðasta þingi verður hins vegar séð að einungis hafi verið tekið efnislega mark á hluta þeirra megin athugasemda sem Skeiða- og Gnúpverjahreppur setti fram.

Þetta veldur sveitarstjórn Skeiða- og Gnúpverjahrepps vonbrigðum, ekki síst þar sem sambærileg sjónarmið um sjálfstjórn sveitarfélaga og aukið inngríp ríkisvalds komu fram hjá fleiri sveitarfélögum við meðferð fyrra frumvarps.

Sveitarstjórn áréttar því fyrri umsögn sína og leggur sérstaka áherslu á eftirfarandi atriði.

Sjálfstjórn sveitarfélaga verður að vera raunveruleg

Sveitarstjórn fagnar því að í frumvarpinu sé lögð áhersla á sjálfstjórn sveitarfélaga og vísar til stjórnarskrár og Evrópusáttmála um sjálfstjórn sveitarfélaga. Slíkar yfirlýsingar hafa hins vegar takmarkað gildi ef önnur ákvæði laganna fela á sama tíma í sér aukið eftirlit, aukna aðkomu ráðherra og auknar skyldur sveitarfélaga til að réttlæta ákvarðanir sem samkvæmt grundvallarreglum um sjálfstjórn eiga að vera á þeirra eigin forræði.

Í 78. gr. stjórnarskrár lýðveldisins Íslands er sveitarfélögum tryggður réttur til að ráða sjálf málefnum sínum eftir því sem lög ákveða. Evrópusáttmáli um sjálfstjórn sveitarfélaga byggir sömuleiðis á þeirri meginreglu að sveitarfélög hafi svigrúm til að stjórna verulegum hluta opinberra málefna á eigin ábyrgð og í þágu íbúa sinna. Að mati sveitarstjórnar Skeiða- og Gnúpverjahrepps verður að túlka og útfæra ný sveitarstjórnarlög í samræmi við þessar grundvallarreglur.

Ákvæði um 1.000 íbúa viðmið og sameiningar

Skeiða- og Gnúpverjahreppur gerði í fyrri umsögn sinni verulegar athugasemdir við ákvæði frumvarpsins um sveitarfélög með færri en 1.000 íbúa.

Þær athugasemdir eiga enn að fullu við.

Sveitarstjórn telur eðlilegt að sveitarfélög meti reglulega getu sína til að sinna lögbundnum verkefnum, fjárhagslega sjálfbærni og gæði þjónustu. Slíkt mat á hins vegar að byggjast á raunverulegri getu sveitarfélags en ekki fyrir fram ákveðnum íbúafjölda. Íbúafjöldi einn og sér segir takmarkað um styrk sveitarfélags. Fjárhagsstaða, tekjustofnar, atvinnulíf, landfræðilegar aðstæður, samvinna við önnur sveitarfélög og geta til að veita lögbundna þjónustu skipta þar ekki síður máli.

Sveitarstjórn Skeiða- og Gnúpverjahrepps telur því óeðlilegt að sveitarfélag sem er fjárhagslega sjálfbært og uppfyllir lögbundnar skyldur sínar þurfi, eingöngu vegna íbúafjölda, reglulega að hefja sérstakt stjórnsýsluferli þar sem sameining við önnur sveitarfélög er tekin til skoðunar.

Enn fremur telur sveitarstjórn að sú tilhögun að slíkt álit skuli sent ráðherra til umsagnar og umsögn ráðherra síðan kynnt íbúum áður en sveitarstjórn tekur afstöðu feli í sér óþarfa aðkomu ríkisvalds að ákvörðun sem fyrst og fremst á að vera í höndum sveitarstjórnar og íbúa viðkomandi sveitarfélags.

Sameining sveitarfélaga á að byggjast á frjálsum vilja íbúa og sveitarstjórna, en ekki á stjórnsýslulegum þrýstingi ríkisvalds.

Skeiða- og Gnúpverjahreppur leggur því til að ákvæði um sérstaka skyldu sveitarfélaga undir 1.000 íbúum til að taka sameiningarmál til meðferðar verði felld brott. Vilji löggjafinn tryggja reglulegt mat á sjálfbærni sveitarfélaga væri eðlilegra að slíkt mat næði til allra sveitarfélaga og byggði á hlutlægum mælikvörðum um fjárhag, stjórnsýslu og þjónustu fremur en einum mælikvarða um íbúafjölda.

Fjárfestingar sveitarfélaga – 10% viðmið

Skeiða- og Gnúpverjahreppur gerði í fyrri umsögn sinni verulegar athugasemdir við ákvæði frumvarpsins um mat vegna stærri fjárfestinga og skuldbindinga sveitarfélaga. Sveitarstjórn telur rétt að vekja sérstaklega athygli á því að í endurfluttu frumvarpi hefur verið komið til móts við hluta þeirra sjónarmiða sem fram komu. Samkvæmt 74. gr. frumvarpsins ber sveitarfélagi að gera mat á fjárhagslegum áhrifum fjárfestingar eða skuldbindingar til næstu fimm ára þegar fjárhæð hennar er yfir 10% af heildartekjum sveitarfélagsins. Ekki er hins vegar lengur gerð krafa um að utanaðkomandi sérfróður aðili framkvæmi slíkt mat þegar fjárhæðin er á bilinu 10–20% af heildartekjum. Sveitarfélag getur því unnið slíkt mat með eigin starfsfólki og þeirri sérþekkingu sem fyrir hendi er innan stjórnsýslu þess.

Að mati sveitarstjórnar Skeiða- og Gnúpverjahrepps er það jákvæð og mikilvæg breyting. Hún dregur úr þeim kostnaði og þeirri stjórnsýslubyrði sem fyrri útfærsla ákvæðisins hefði lagt sérstaklega á minni sveitarfélög.

Samvinna sveitarfélaga og byggðasamlög

Skeiða- og Gnúpverjahreppur á í miklu samstarfi við önnur sveitarfélög við veitingu þjónustu. Slík samvinna er sérstaklega mikilvæg fyrir minni og meðalstór sveitarfélög og getur gert þeim kleift að ná fram sömu eða meiri faglegu getu og stærri sveitarfélög.

Sveitarstjórn varaði í fyrri umsögn við því að nýtt og umfangsmeira regluverk um samstarf sveitarfélaga og byggðasamlög gæti aukið stjórnsýslu, kostnað og flækjustig án þess að sýnt hefði verið fram á samsvarandi ávinning.

Þær áhyggjur standa enn.

Ef markmið ríkisvaldsins er að styrkja getu sveitarfélaga til að sinna verkefnum sínum ætti löggjöfin fremur að auðvelda samstarf sveitarfélaga en að auka formkröfur og stjórnsýslu í kringum það. Sveitarstjórn Skeiða- og Gnúpverjahrepps hvetur nefndina því til að endurskoða þessi ákvæði með einföldun og meðalhóf að leiðarljósi.

Niðurstaða

Sveitarstjórn Skeiða- og Gnúpverjahrepps styður að sveitarstjórnarlög séu skýr, nútímaleg og tryggi vandaða stjórnsýslu sveitarfélaga. Slík endurskoðun má hins vegar ekki leiða til þess að sjálfstjórn sveitarfélaga verði veikt með aukinni miðstýringu, stjórnsýslulegum þrýstingi eða óþarflega íþyngjandi regluverki.

Styrkur sveitarfélags verður ekki mældur eingöngu í fjölda íbúa. Sjálfbært sveitarfélag sem stendur fjárhagslega vel, veitir íbúum sínum góða þjónustu og hefur getu til að sinna lögbundnum verkefnum sínum á að hafa raunverulegt svigrúm til að ákveða eigin framtíð. **Það er kjarni sjálfstjórnar sveitarfélaga.**

Ég myndi vilja óska eftir að fá að koma fyrir Umhverfis- og samgöngunefnd til að fylgja þessari umsögn eftir. Mikilvægt er að fá að koma sjónarmiðum Skeiða- og Gnúpverjahrepps skýrt á framfæri fyrir nefndinni.

F.h. sveitarstjórnar Skeiða- og Gnúpverjahrepps
Haraldur Jónsson, oddviti